

Cultura Horodiștea/ Erbiceni-Gordinești-Kasperovcy: plastica antropomorfă

Ruxandra Alaiba

Splendida civilizație Precucuteni/Cucuteni-Tripolie, după o îndelungată perioadă de mare înflorire a vieții religioase, documentată mai ales prin bogate colecții de obiecte de cult, între care predomină statuetele sau ceramica pictată, dispare la sfârșitul fazei Cucuteni B. Capodoperele vechii perioade nu vor fi egale de nici o cultură preistorică din acest spațiu, deși a transmis epocilor ce au urmat mare parte din realizările ei.

Cultura Horodiștea/Erbiceni-Gordinești-Kasperovcy, în parte, prin întinderea ei în vechiul areal din zona de silvostepă dintre Siret, Prut și Nistru, cum sugerează stațiunile din Ucraina de tip Kasperovcy din stațiunea eponimă sau de la Stena 2, probabil și Malye Virmeny sau Bol'shaja Slobodka¹ cu extinderi spre Bugul Superior, prin descoperirile de la Peçora, primul nivel și Sandraki II², cercetate de bine cunoscuți arheologi de la Kiev, între care T.G. Movșa, V.G. Zbenovič sau mai recent de A.G. Korvin-Piotrovskij, devine, astfel, una dintre primele „moștenitoare” ale splendidei civilizații.

Stațiunile din Republica Moldova, dintre Nistru și Prut, de tip Gordinești, nume dat după așezarea eponimă de la Gordinești II-*Stâna Goală* (raionul Edineț), cercetată de Valentin Dergacev, sunt la fel de numeroase. Între ele amintim Hancăuți I, Coșcodeni I, dar mai ales *Trinca-Izvorul lui Luca*, șantier organizat de binecunoscutul arheolog Oleg Levițki sau așezarea din partea de nord a Nistrului Mijlociu, de la Tătărauca Nouă-*Piscul Gol*, săpături coordonate de un alt distins arheolog din Republica Moldova, Eugen Sava³, la ultimele două am participat și noi. Să mai amintim doar zona Ciuluk-Soloneț, investigată de V.M. Bikbaev, cu deosebire prin săpăturile de tip Kirileni III, pe care le consideră ca fiind etape pregordinești⁴. Astfel, în bazinul Nistrului mijlociu menționează investigațiile de la

¹ T.G. Movșa, *O severnoj gruppe pozdnetripol'skich pamjatniki*, în *SA*, 1971, fig. 4/5; A.G. Korvin-Piotrovskij, T.G. Movșa, *Transportul pe roți la comunitățile Cucuteni-Tripolie*, în *Interacademica I*, 1999, p. 21.

² V.G. Zbenovič, *Chronologija pizn'ego Tripillja*, în *Archeologija*, 7, Kyiv, 1972, p. 3 și urm.

³ V.A. Dergacev, *Pozdnetripol'skie poselenija u s. Gordinești*, în *AIM*, Kișinev, 1973, p. 90-100; O. Levițki, R. Alaiba, V. Bubulici, *Raport asupra investigațiilor arheologice efectuate în anii 1997-1998, la Trinca-Izvorul lui Luca, r. Edineț, R. Moldova*, în *CAANT*, III, 1997, p. 17-116; E. Sava *et alii*, *Investigațiile istorico-arheologice efectuate în microzona istorico-naturală Rudi-Tătărauca Nouă-Arionești (Raionul Dondușeni, Republica Moldova)*, în *CAANT*, I, 1995, p. 280-357.

⁴ V.M. Bikbaev, *Predgordineštskie pamjatniki tipa Kirilen' v Severnoj Moldove, în Drevnejšie obščnost i zemledel'cev i skotovodov Severnogo Pricernomoriia V tys.do n.e.-V v.n.e. (Tiraspol)*, 1994, p. 64-69.

Climăuții de Jos, Kotijala I, Petrușeni III, Alexeevka, sau Costești II, poate Kalfa și din zona Prutului mijlociu pe cele de la Perkovcy, Zastyanka II, Katerinovka, Miguleni⁵.

Deși, la Mereșeuka-Cetățuie se practicau deja obiceiuri nespecifice comunităților cucuteniene, Victor Sorochin avea dreptate când încadra stațiunea cu ceramică pictată în stil ε, în Cucuteni B⁶.

Între Siret și Prut, acestei culturi i se pot atribui stațiunile de la Horodiștea-Dealul Mălăiește, cercetată de Hortensia Dumitrescu, ulterior de Dinu Marin, autor și al săpăturilor de la Erbicieni-Dealul Sărăturilor și Dealul Mănăstirea, ultimele mult mai puternic influențate de comunitățile din sud. Între cele investigate sunt săpăturile noastre de la Cârnicieni-Pe Coastă sau Sf. Ilie-Siliște realizate de Ion Mareș⁷. Aparțin unor etape mai târzii stațiunile de la Izvoare și Târpești-Râpa lui Bodai, investigate de Constantin Matasă și Silvia Marinescu-Bâlcu⁸.

Noua cultură de sinteză s-a format, este opinia cel mai bine documentată, prin influențarea reciprocă, mai întâi a triburilor crescătorilor de animale din zona stepelor de comunitățile triburilor tripoliene și cucuteniene, apoi a comunităților tripoliene și cucuteniene de către triburile stepelor, ambele influențe mai active în zona de graniță. Noile migrații ale populațiilor de stepă, probabil și a celor din nord, ce aveau un regim de viață patriarhal și infiltrările sau migrațiile dinspre sud și vest, vor **da specificul acestei culturi** și vor duce la definitivă transformare a comunităților agrare.

Descoperirile arheologice, deși puține, cu deosebire plastica antropomorfă, reprezentările zoomorfe, ceramica pictată sau incizată, înmormântarea intenționată a scheletelor, cultul înmormântării rituale în locuințe, îngăduie conturarea unor repere privind existența unei vieți religioase, cu multiple manifestări legate de practicarea cultului. Ele presupun o pregătire, anumite locuri de desfășurare, modelarea în lut a zeității, respectarea unor perioade de timp distincte pentru marile sărbători sezoniere sau ale vieții sociale și familiale a

⁵ V.M. Bikbaev, *op.cit.*, p. 64, 66-68, tab. I. A; E. Sava *et. alii*, *op.cit.*, în *CAANT*, 1, 1995, p. 295, 297.

⁶ V.I. Sorokin, *Tripolskoe pogrebenie na mnogoslinoim poselenii Merešovca-Cetățuie, în Pervobitnye drevnosti Moldavii*, 1983, p. 213 și urm.

⁷ M. Dinu, *Quelques problèmes concernant la période de transition de l'énéolithique à l'époque du bronze dans les regions extracarpatiques de la Roumanie*, în *Actes CISPP Praha*, p. 471-474; R. Alaiba, I. Grădinaru, *Stațiunea din perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului de la Cârnicieni-Pe Coastă, jud. Iași*, în *CAANT*, 1, 1995, p. 62-78; I. Mareș, *Sonda jula arheologic de la Sf. Ilie „Seliște” (1991)*, în *Suceava*, 17-19 (1990-92), 1993, p. 496-502.

⁸ R. Vulpe, *Izvoare. Săpăturile din 1936-1948*, București, 1957; Silvia Marinescu-Bâlcu, *Târpești From Prehistory to History in Eastern Romania*, BAR, International Series 107, Oxford, Londra, 1981.

membrilor comunității, între care grija față de morți⁹.

*

Scurt istoric. Statuetele antropomorfe, urme ale desfășurării unor rituri sau ceremonialuri în cadrul practicilor religioase, nu sunt prea numeroase, rar sunt bogat ornamentate, și, precum reprezentările cucuteniene, de cele mai multe ori sunt impersonale. Toate statuetele, din păcate, sunt fragmentare. Din ele s-a păstrat ades doar capul în formă de coloană, bustul. Mai rar statueta poate fi reconstituită. Ca și în civilizația Cucuteni-Tripolie, au apărut mai ales în arealul vestic, în zona dintre Siret și cursul mijlociu și superior al râului Prut și mai puțin în continuarea silvostepii, în interfluviul Prut-Nistru. Sunt mai numeroase în prima fază. Se cunosc, însă, stațiuni cercetate sistematic în care nu apar. Amintim în acest sens așezarea de la Trinca-Izvorul lui Luca, situată pe pârâul Drăghiștea, afluent de stânga al Prutului, Republica Moldova, săpată în mare parte.

În genere, o parte din statuetele descoperite se apropie de formele cucuteniene sau tripoliene: corp alungit, membre inferioare terminate cu o talpă, genunchi și glezne marcate. Statuetele de la Mereșeuka-Cetățuie (fig. 1/1-2), cu forme alungite, pictate, sunt cucuteniene¹⁰. În schimb exemplarul nepictat, cu picioare lungi, de la Horodiștea-Dealul Mălăiște¹¹ aparține culturii Horodiștea-Gordinești (fig. 2/6). În ultima etapă a civilizației Cucuteni-Tripolie, predomină reprezentările decorate pe piept și pe spate cu diagonale simple sau în cruce. Diagonalele formate din benzi liniare întretăiate, ca pe exemplarul lucrat din pastă fină, găsit în stațiunea Gura Văii-Siliște (fig. 2/1), pictat pe ambele părți cu negru pe lustru roșu, apropiat ca formă de altul nepictat (fig. 2/3), sunt deja specifice plasticii culturii Horodiștea-Gordinești¹² sau Foltești¹³. Statueta pictată poate fi și un import, precum vasul decorat cu brăuri alveolate de la Viișoara¹⁴. Diagonalele din benzi pictate pe bustul statuetelor au putut fi preluate din motivele decorative ale ceramicii pictate dar și din diagonalele duble-triple, pictate, incizate sau trasate din împunsături de pe statuetele cucuteniene sau tripoliene¹⁵.

Din stațiunea eponimă Horodiștea-Dealul Mălăiște (Botoșani) provin 10

⁹ A. Bertholet, **Dicționarul religiilor**, Iași, Editura Universității „Al.I. Cuza”, 1995, p. 112.

¹⁰ V.I. Sorokin, **op.cit.**, 1983, fig. 2/18-19.

¹¹ H. Dumitrescu, **La station préhistorique de Horodiștea, sur le Prut**, în *Dacia*, IX-X, 1945, p. 153, fig. 16/28.

¹² A. Nițu, C. Buzdugan, C. Eminovici, **Descoperirile arheologice de la Gura Văii (municipiul Gh. Gheorghiu-Dej)**, în *Carpica*, 4, 1971, p. 36, fig. 10/2.

¹³ M. Petrescu-Dîmbovița, M. Dinu, **Nouvelles fouilles archeologiques à Foltești**, în *Dacia*, N.S., 18, 1974, p. 46, fig. 43/7.

¹⁴ A. Nițu, C. Buzdugan, **Așezarea cucuteniană de la Viișoara (Tg.Ocna)**, în *Carpica* 4, 1971, p. 96, fig. 11/2.

¹⁵ H. Schmidt, **Cucuteni in der Oberen Moldau, Rumänien. Die befestigte Siedlung mit bemalter Keramik von der Stein kupferzeit in bis die vollentwickelte Bronzezeit**, Berlin-Leipzig, 1932, p. 65, pl. 34/1-2.

statuete ce se datează în prima fază a culturii (fig. 2/3-6). Cele 25 de piese de la Cărnicieni-*Pe Coastă* (Iași) sunt mai târzii (fig. 3; 4/2, 4-5; 5/1-5), unele din ele provin din săpături sistematice, altele din cercetări realizate la suprafața solului (fig. 3/1-8; 4/2-4, 5; 6/1-5), în perimetrul stațiunii¹⁶.

Mai târzii sunt săpăturile sistematice de la Erbiceni-*Dealul Sărăturilor*. De aici provin 18 exemplare iar de la *Dealul Mănăstirea* încă trei (fig. 7/1-2). Cele șapte exemplare din primul nivel se aflau în complexe, zece exemplare din nivelul doi au apărut în complexe sau în exteriorul lor, pe nivel. O parte din ele s-au găsit și la suprafața solului sau în strat¹⁷.

Și mai târzii sunt cele două statuete de la Izvoare¹⁸ (fig. 5/7) și Târpești-*Râpa lui Bodai*¹⁹ (fig. 8/1-2, 4). Câteva fragmentare s-au găsit prin cercetări de suprafață în județul Iași la: Uricani-*La nord de biserică*²⁰ (fig. 7/2), Cuza Vodă-*Dealul Șorogari* (com. Popricani)²¹, Totoești-*La Odaie* (com. Erbiceni)²², Schitul Duca-*Tarlaua Hlez* (fig. 7/6), cu o formă piramidal alungită, cu diagonală, brâul, vipușca și baza marcate de împunsături, poate o reprezentare intermediară spre tipurile Usatovo sau Foltești²³; Cărnicieni-*Cimitirul Vechi* (com. Țigănași) o statueta plată (fig. 5/6), ușor aplecată în față, pe piept cu două mici pastile²⁴. În ultimele periegeze întreprinse de noi s-au găsit, la Vlădiceni-*Schitul Vlădiceni* (com. Tomești), un cap cilindric și la Borosoara-*Țiganca* (com. Plugari) a apărut o parte din bustul unei statuete modelate din pastă degresată cu șamotă, iar din pastă cărămizie membrele inferioare. Din cercetările de suprafață din ultima stațiune provine și o piesă de lut ars, acoperită cu șiruri oblice de împunsături circulare²⁵, o formă apropiată de placa dreptunghiulară, ușor curbată de la Coarnele Caprei-*La sud-sud est de sat*²⁶ (com. Coarnele Caprei). Să menționăm și statuetele de la Mărgineni-*Cetățuia*, la fel precum unele exemplare din așezarea Horodiștea-

¹⁶ R. Alaiba, I. Grădinaru, *op.cit.*, 1995, p. 65, fig. 22.

¹⁷ M. Dinu, **Complexul cultural Horodiștea-Foltești**, rezumatul tezei de doctorat, Iași, Universitatea „Al.I. Cuza”, p. 3 și urm; Gh. Dumitroaia, **Comunități preistorice din nord-estul României. De la cultura Cucuteni până în bronzul mijlociu**, Piatra Neamț, 2000, p. 61.

¹⁸ R. Vulpe, *op.cit.*, p. 271-272, fig. 280/2-3.

¹⁹ S. Marinescu-Bâlcu, *op.cit.*, p. 99, fig. 208/3; 213/1-2.

²⁰ N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, **Cercetări arheologice în orașul Iași și împrejurimi**, în *SCȘ Iași*, VII, 2, 1956, p. 34-35, fig. 27.

²¹ V. Chirica, M. Tanasachi, **Repertoriul arheologic al județului Iași**, 1985, p. 323, fig. 38/30.

²² *Ibidem*, p. 146-147.

²³ *Ibidem*, p. 354, fig. 30/2.

²⁴ N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, **Așezări din Moldova. De la paleolitic până în secolul al XVIII-lea**, București, Editura Academiei, 1970, p. 271, pl. CXLII/17.

²⁵ V. Chirica, M. Tanasachi, *op.cit.*, p. 306, fig. 43/16.

²⁶ *Ibidem*, p. 84, fig. 6/11.

Dealul Mălăiște, cu părțile laterale crestate (fig. 4/1, 3)²⁷.

În final s-a ajuns la descoperirea unui număr de aproximativ 70: 10 la *Horodiștea-Dealul Mălăiște*, 21 la *Erbiceni-Dealul Sărăturilor și Mănăstirea*, 25 la *Cârnicieni-Pe Coastă*, 3 la *Târpești-Râpa lui Bodai*, câte 2 la *Izvoare și Borosoaia-Țiganca* și câte una la *Uricani-La nord de biserică*, *Cuza Vodă-Dealul Șorogari*, *Totoești-La Odaie*, *Cârnicieni-Cimitirul Vechi*, *Vlădiceni-Schitul Vlădiceni*, suficiente pentru a urmări caracteristicile lor, dispariția sau reducerea numărului celor de tradiție cucuteniană. Apare și se dezvoltă obiceiul de a modela statuete din pastă grosieră, cu cap cilindric și corp schematic.

Specificul statuetelor antropomorfe

1. *Statuetele de la Horodiștea-Dealul Mălăiște* datate în prima fază a acestei culturi, prezintă încă forme de tradiție cucuteniană, modelare din pastă cărămizie, bine arsă, acoperirea cu un strat de angobă, precum bustul plat al unei statuete feminine cu săni indicați prin proeminențe, ornat pe piept cu benzi liniare (fig. 2/4). Totuși, spre deosebire de cele clasice, statueta are brațele scurte mutilate, iar spatele nu mai este drept ci ușor curbat²⁸. Din alta, tot arsă cărămiziu, s-au păstrat doar membrele inferioare masive, plate, lipite între ele, dar separate pe ambele părți de șanțuirea specifică. Nu are șoldurile mărite, iar sexul s-a indicat tot printr-un mic triunghi. Două mici proeminențe sunt plasate ușor mai sus de glezne. Labele sunt de asemenea lungi și plate (fig. 2/6). Hortensia Dumitrescu apropie exemplarul de mai sus de statuetele de la Koszyłowce, dar consideră piesa de la *Horodiștea-Dealul Mălăiște* mai rudimentară²⁹. Un cap lucrat din argilă gălbuie, arsă puțin (fig. 2/3), prevăzut pe frunte cu incizii neregulate, cu urechi și gât lung de trei cm, are pe mijlocul feței, pentru a sugera nasul, o proeminență alungită, iar spatele fațetat. Două exemplare se disting de cele prezentate mai sus. Un bust plat (fig. 2/5), pe care se profilează, în dreptul umerilor, mici proeminențe și un alt cap, foarte mic, cu craniul acoperit cu înțepături și partea posterioară plată³⁰.

În săpăturile realizate de Dinu Marin s-au mai descoperit cinci, în primul nivel o statueta modelată din pastă fină, cenușie, iar în al doilea alte patru arse cărămiziu și acoperite, ca și ceramica fină, cu un strat de angobă alburie sau de la arderea secundară gălbui-verzuie³¹. La *Horodiștea-La Mălăiște* ca și la *Borosoaia-Țiganca* s-au găsit, modelate separat, doar membrele inferioare, de sub genunchi (fig. 7/5).

²⁷ D. Monah, **Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie**, București 1997, p. 72-73, 192, fig. 82/3; 262/7.

²⁸ H. Dumitrescu, **op.cit.**, în *Dacia*, IX-X, 1945, p. 153-154, fig. 16/31.

²⁹ **Ibidem**, fig. 16/28, 30; Ch. Hadaczek, **La colonie industrielle de Koszyłowce. Album des Fouilles**, Lemberg, 1914, pl. XXV/226.

³⁰ H. Dumitrescu, **op.cit.**, în *Dacia*, IX-X, 1945, p. 153-154, fig. 16/29, 32.

³¹ M. Dinu, **Complexul cultural Horodiștea-Foltești**, rezumatul tezei de doctorat, p. 3 și urm; Gh. Dumitroaia, **op.cit.**, p. 61.

2. *La Cârniceni-Pe Coastă* trei statuete antropomorfe au poziție șezândă (fig. 4/2, 4-5). Nici un exemplar nu a păstrat capul. Fragmente ale acestora, de forma unor coloane, desprinse din vechime, s-au găsit în locuie sau în apropierea lor (fig. 3/1-4, 6-7). Doar unul, probabil gâtul și capul unei statuete, de forma unei coloane terminată cu o latură rotunjită, a fost ornat cu mici puncte incizate, dispuse în trei șiruri verticale (fig. 3/5).

În una din locuințele adâncite de la Cârniceni-Pe Coastă, săpată în anul 1994, într-o alveolă izolată de restul acesteia (complex nr. 12), se afla una din statuetele antropomorfe în poziție șezândă (fig. 3/1). Deși s-a coservat mai bine decât altele, totuși, are rupt bustul și talpa membrelor inferioare (fig. 4/5). O perforare ușor oblică s-a realizat mai sus de genunchi. Apropierea acesteia de un exemplar descoperit la Erbiceni, conservat la fel, este uimitoare. Din alte două exemplare s-a păstrat bustul cu o ușoară înclinare pe spate (fig. 4/2, 4), cu membrele superioare realizate schematic, ca pe figurinele cucuteniene. Toracele, cu sâni mici în relief și abdomenul, sunt scurte, iar talia s-a marcat doar prin îngustarea lățimii statuetei. Prin maniera de modelare a lor se apropie de caracteristicile somatice feminine. O persistență târzie a acestui tip de statuete poate fi piesa descoperită în mediu Schneckenberg, de Székely Zoltán³², pe promontoriul Örkö, orașul Sf. Gheorghe (fig. 6/6).

Alt tip include figurinele redete vertical (fig. 3/1; 4). Capul și gâtul au forma unei coloane tronconice, ușor înclinate în față, corpul plat, în secțiune transversală aproximativ oval, are bustul de obicei mai lat, pe față cu sâni. Talia de cele mai multe ori a fost trasă prin îngustarea lățimii corpului statuetei. Jumătatea inferioară a figurinei s-a obținut fie prin lățirea pieselor mai jos de talie (fig. 5/1-6), fie, în stațiunea Erbiceni, faza a doua, prin modelarea piramidală a bazei.

3. *Statuetele de la Erbiceni* mult mai puternic influențate de comunitățile din sud, provin din două puncte săpate sistematic, *Dealul Sărăturilor* și *Dealul Mănăstirea*. Câteva, lucrate din pastă fină, cărămizie, sunt de tradiție cucuteniană (fig. 7/3-4), ca și cele modelate din pastă brun-cenușie în poziție șezândă (fig. 4/3). Doar cele din pastă grosieră, degresată cu șamotă, nepictate, cu baza uneori piramidală, mult stilizată, sunt legate de cultura Foltești-Cernavoda II³³.

4. Tot exemplare cu corpul plat sunt și *statuetele de la Izvoare*³⁴. Una, mai întreagă (fig. 5/7), cu capul și umerii ruși din vechime, are bustul înclinat pe spate și îngustat spre talie. Baza ușor lătită a acesteia, poate indica o poziție șezândă.

5. Săpăturile de mare amploare de la Târpești-Râpa lui Bodai au dus la descoperirea a trei idoli plați, doi cu bustul cvasi-oval, arcuit în profil, cu sâni

³² Székely Zoltán, *Cercetările și săpăturile de salvare executate de Muzeul regional Sf. Gheorghe în anul 1955*, în *Materiale*, 3, p. 149-159.

³³ M. Dinu, *Complexul cultural Horodiște-Foltești*, rezumatul tezei de doctorat, p. 3 și urm.

³⁴ R. Vulpe, *op.cit.*, p. 271-272, fig. 280/2-3.

marcați prin proeminențe și talia prin reducerea dimensiunilor bustului.³⁵ Analogii ale formelor descrie mai sus se găsesc și în cultura Foltești (fig. 8/1)³⁶. În cultura Sredny Stog³⁷, un exemplar descoperit la Dereivka, are pe piept diagonale în cruce realizate din brăie alveolate (fig. 8/5-7).

O realizare unică, până în prezent, poate fi și bustul lat, cu umerii drepți (fig. 8/1a-b), decorat cu impresiuni fine, probabil de pieptene sau șnur înfășurat. Pe față, sub linia oblică ce unește umerii apar câte trei linii arcuite, dispuse simetric, după care, nespecific altor statuete, atârnă de un fir un obiect, să zicem un buzdugan cruciform de tip Mariupol, din care nu se văd decât două brațe. Greu de spus. Pe gât de un alt fir, îndoit, s-a prins un triunghi barbat. La fel de interesante sunt semnele de pe spată, care, după părerea noastră, sunt încercări de a reproduce prin incizie, segmente din elementele decorative pictate cu benzi liniare. Se obțin astfel, ca și pe ceramica pictată, linii oblice, linii de legătură, X-uri, linii duble pentru separarea registrelor.

6. Jumătatea superioară a unei statuete, singura de la Gordinești II-*Stâna Goală*, păstrează în parte specificul celor cucuteniene din faza B, dar poartă probabil o mască zoomorfă, un bot de cal (fig. 7/7).

Considerații generale. Plastica modelată de comunitățile culturii Horodiștea-Erbiceni-Gordinești, oferă forme diferite, probabil, cu origini diferite.

a. Pe de o parte plastica de tradiție cucuteniană, feminină sau masculină, cu capul drept și umeri prelungi, parcă pentru a sugera mișcarea, cu șolduri ample și picioare lungi, o parte a întregului univers.

b. Pe de altă parte statuetele feminine sau masculine, cu trup masiv, capul coloană, umeri rotunjiți, cu baza mai lată pentru a sugera un corp tot mai aplecat în fața noii divinități ce se află deasupra capului, la care este greu să te uiți sau nu este permis să privești. La acestea se adaugă statuetele cu bustul aproape rotunjit, de tradiție estică.

c. Aparte și greu de deslușit este bustul cu umerii drepți de la Târpești-*Râpa lui Bodai*. Este o dovadă, probabil, a supraviețuirii obiceiului transmiterii unor simboluri. În cultura Horodiștea-Erbiceni-Gordinești-Kasperovcy simplificarea decorului, s-a realizat, ca și în etapa Cucuteni B2, prin reducerea sau chiar renunțarea la motivele principale, ove, spirale, și prin păstrarea celor numite de noi astăzi, intermediare - tangente și benzi de legătură -, apropiate de semnele X, Y, II, / ș.a. Dacă „spirala plană evocă traseul labirintului, adică al întoarcerii la centru, spirala dublă reprezintă cele două mișcări complementare, evolutivă și involutivă, ale vieții și morții ... un simbolism ciliar care se întâlnește cu acela al roții”, iar oul „germen al manifestării”³⁸. Mai greu este de descifrat ce simbolizează aceste semne derivate din motivele

³⁵ S. Marinescu-Bâlcu, *op.cit.*, fig. 213/1; 208/3 = 213/2.

³⁶ M. Petrescu-Dîmbovița, M. Dinu, *op.cit.*, în *Dacia*, NS, XVIII, 1974, fig. 43/1.

³⁷ D.Ja. Telegin, A.L. Necitailo, I.D. Potehina, Iu.V. Pancenko, *Srednestogovskaja i Novodanilovskaja kul'tury eneolita Azovo-Cernomorskovo regiona*, p. 16, fig. 14/1-3; A.P. Pogoževa, *Antropomorfnaia plastika Tripolje*, Novosibirsk, 1983, p. 87, fig. 25/8.

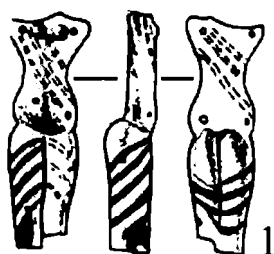
³⁸ Luc Benoist, *Semne, simboluri și mituri*, Humanitas, 1995, p. 77.

menționate. Probabil o acțiune.

Neclare rămân destinele acestei culturi, la fel și al plasticii. Probabil, meșterii s-au deplasat spre alte locuri, unde au continuat să-și practice, în noi condiții, vechile îndeletniciri.

La culture Horodiștea/Erbiceni-Gordunești/Kasperovcy: la plastique antropomorphe

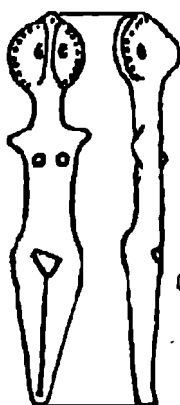
La splendide civilisation Precucuteni/ Cucuteni-Tripolie, après un long période de prospérité de la vie religieuse, périclité au fin de la phase Cucuteni B. La culture Horodiștea/Erbiceni-Gordinești/Kasperovcy, par sa extension au vieux territoire de yone de sylvestre entre Siret, Prut et Nistru, devient une de premières "héritière" de la splendide civilisation.

Cucuteni
- stațiunea Mereșeuca

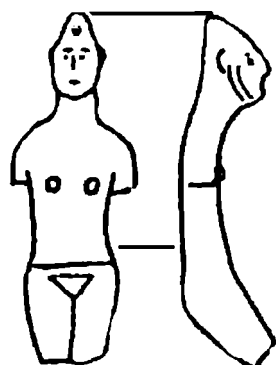

2

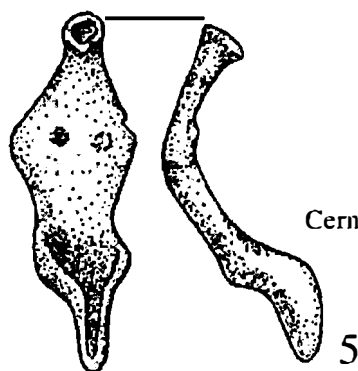

Cucuteni
- stațiunea Brânzeni

3

4

Cernavoda I - varianta basarabeana

5

Fig. 1. Statuete fragmentare: 1-2 Mereșeuca-Cetățuie (*apud* Sorokin); 3-4 Brânzeni-Țiganca (*apud* Marchevis); 3 Cernavoda (*apud* Dergacev); 1-4 civilizația Cucuteni; 5 cultura Cernavoda I.

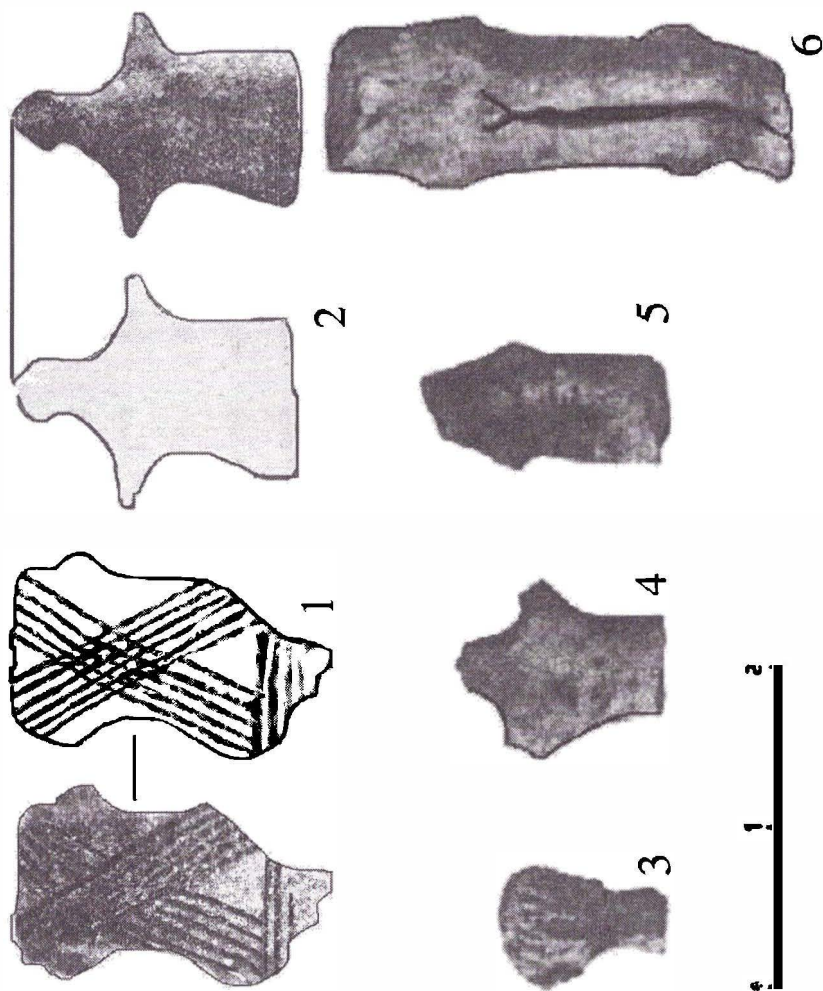

Fig. 2. Statuete fragmentare: 1-2 Gura Văii-Siliște (*apud* Nițu, Buzdugan, Eminovici); 3-6 Horodiște-Dealul Mălăiște (*apud* Dinu); 1-2 civilizația Cucuteni; 3-6 cultura Horodiște-Erbiceni-Gordinești-Kasperovcy.

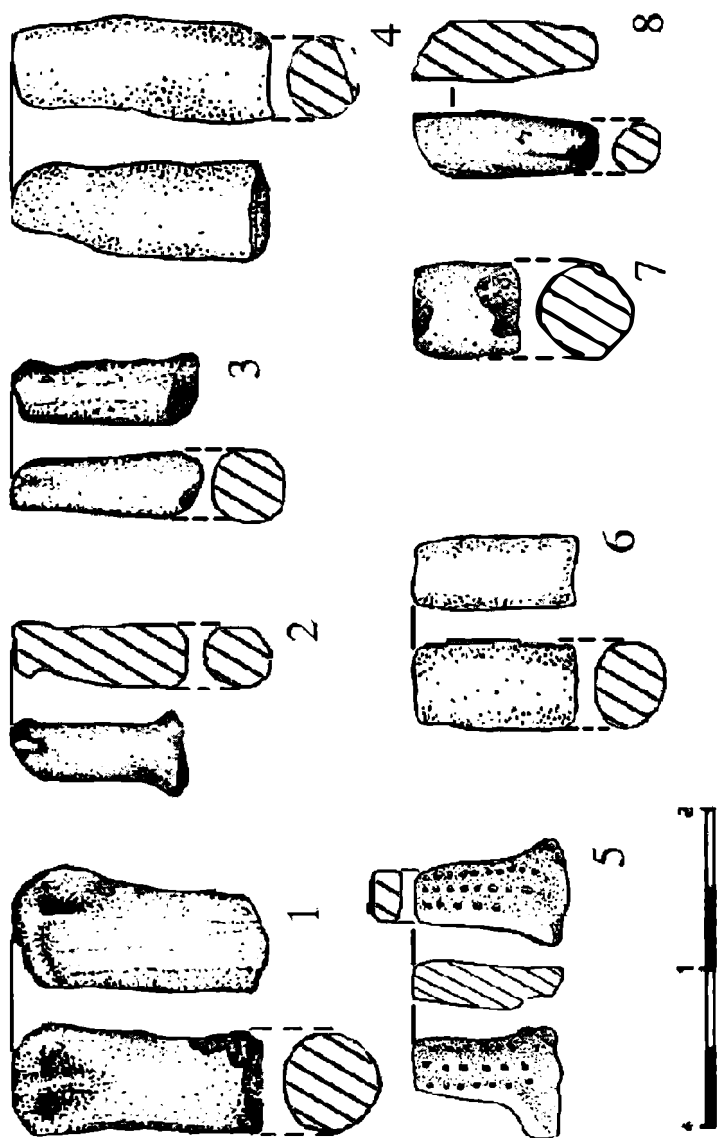

Fig. 3. Cărnăceni-Pe Coastă. Statuete fragmentare: 1-7 capete cilindrice; 8 piesă de lut; 1-8 cultura Horodiștea-Erbiceni-Gordinești-Kasperovcy.

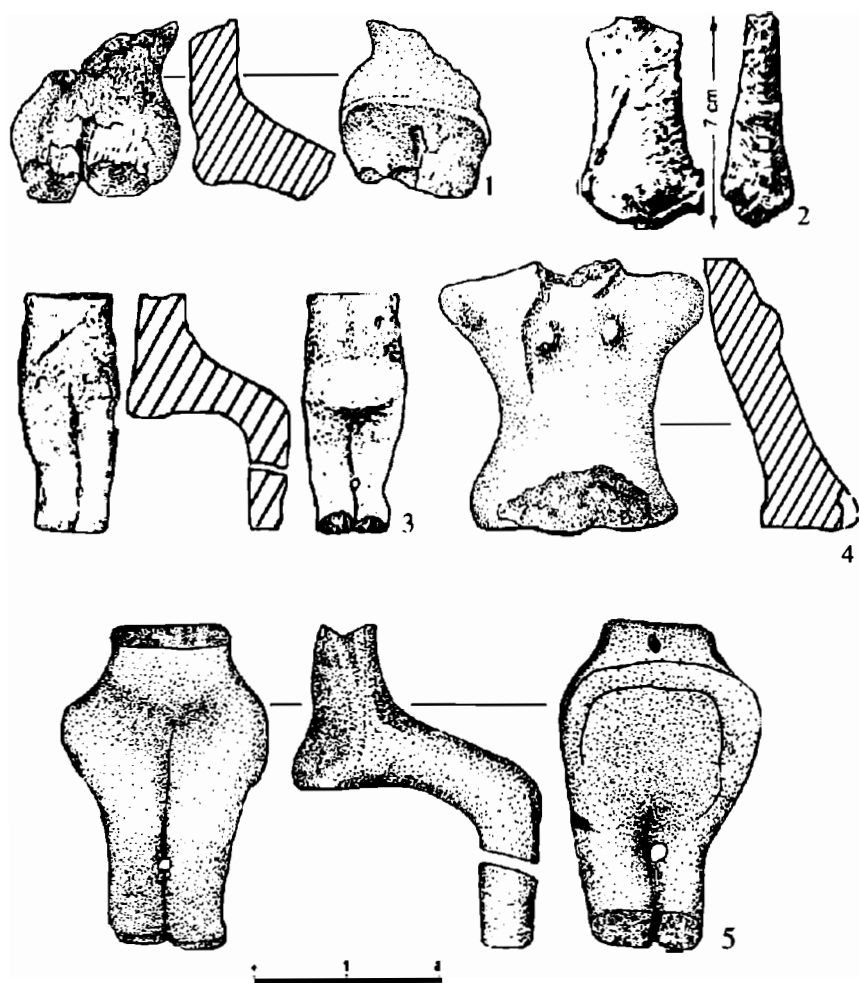

Fig. 4. Statuete fragmentare: 1, 4-5 Cârniceni-Pe Coastă; 2 Izvoare (*apud* Vulpe); 3 Erbiceni (*apud* Dinu); 1-5 cultura Horodiștea-Erbiceni-Gordinești-Kasperovcy.

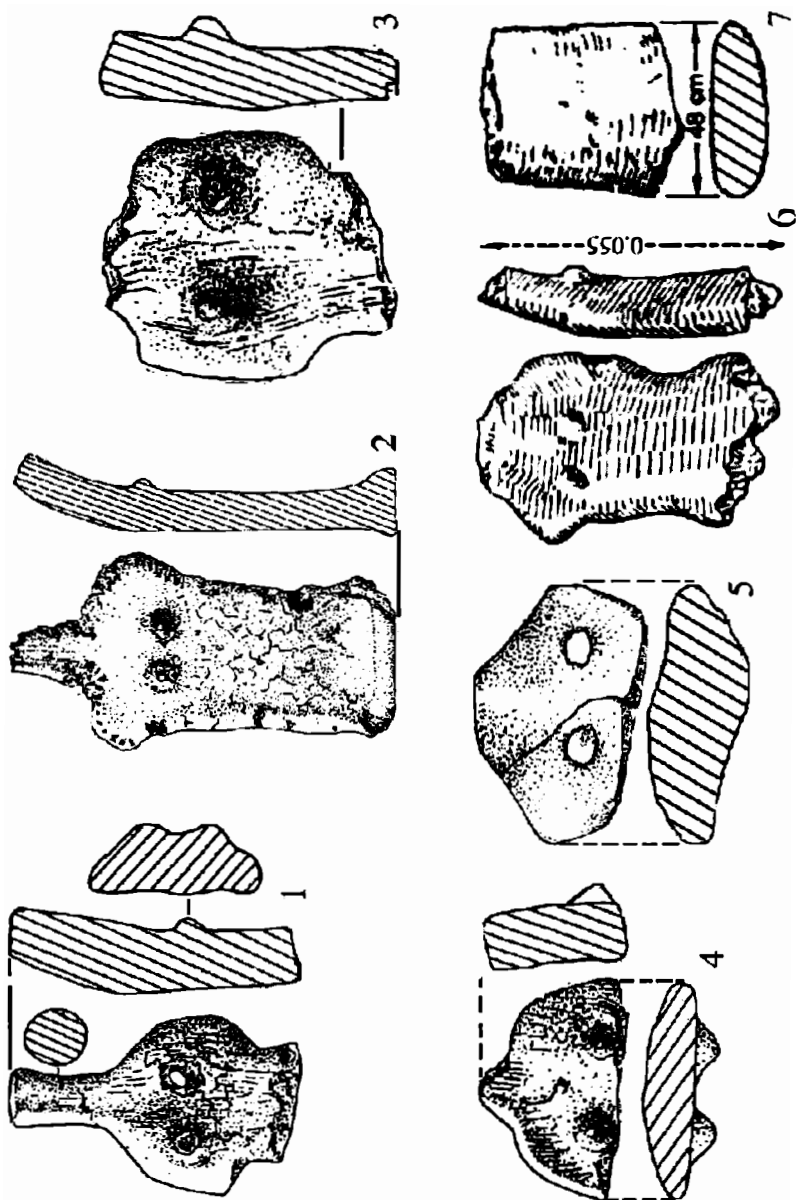

Fig. 5. Statuete fragmentare: 1-5 Cămăceni-Pe Coasta; 6 Cămăceni-Cimitirul Vechi (apud Zaharia, Petrescu-Dâmbovița, Zaharia), 7 Izvoare (apud Vulpe); 1-5 cultura Horodișteea-Erbiceni-Gordinești-Kasperovcy.

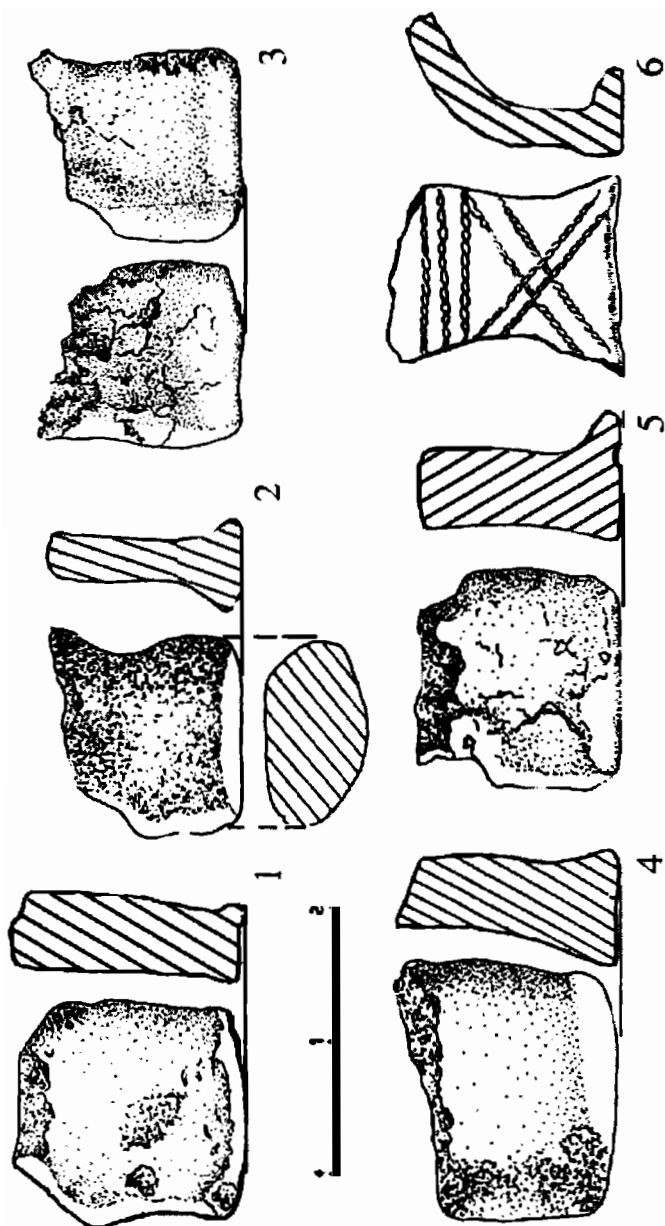

Fig. 6. Statuete fragmentare: 1-5 Cârniceni-Pe Coastă; 6 Sf. Gheorghe-Örkö (apud Székely); 1-5 cultura Horodiște-Erbiceni-Gordinești-Kasperovcy; 6 cultura Schneckenberg.

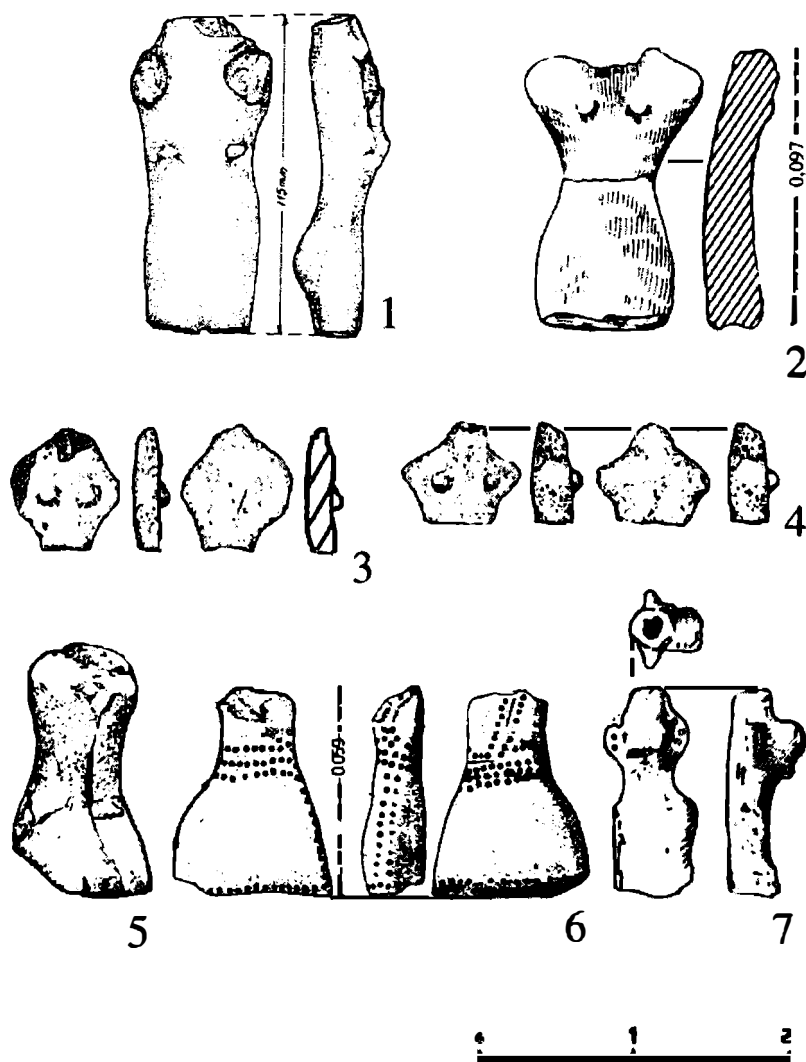

Fig. 7. Statuete fragmentare: 1, 5 Horodiștea-Dealul Mălăiște (apud H. Dumitrescu); 2 Uricani-La nord de biserică (apud Petrescu-Dâmbovița, Dinu); 3-4 Erbiceni-Dealul Sărăturilor și Mănăstirea (apud Dinu); 7 Gordinești II-Stâna Goală (apud Dergacev); cultura Horodiștea-Erbiceni-Gordinești-Kasperovcy.

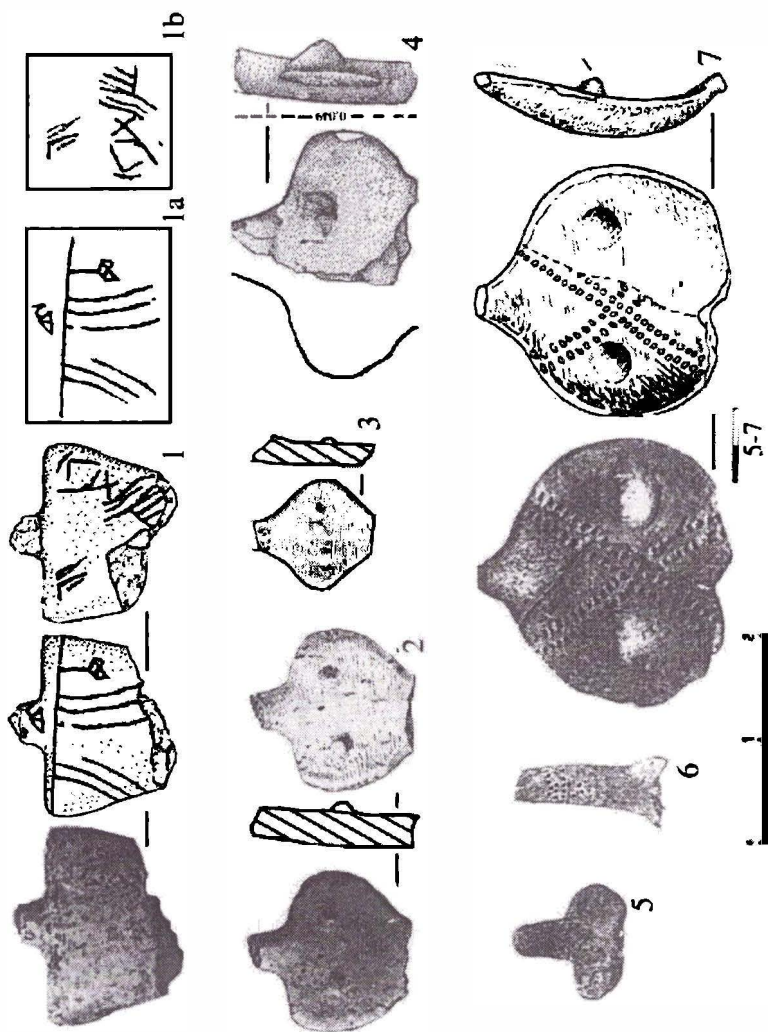

Fig. 8. Statuete fragmentare: 1a-b, 2-3 Târpești-Râpa lui Bodai (*apud* Marinescu-Bîlcu); 4 Foltești-Ruptura (*apud* Petrescu-Dîmbovița, M. Dinu); 5-7 Dereivka (*apud* Telegin, Necitailo, Potehina, Pancenko și Pogoževa; 1a-b, 2-3 cultura Horodiștea-Erbiceni-Gordinești-Kasperovcy; 4 cultura Foltești-Cemavoda II; 5-7 cultura Sredny Stog.